

HOLMENS HÆDERSTEGN

ORLOGSVÆRFTET

HOLMENS HÆDERSTEGN

Det første kongelige åbne brev om indstiftelsen af Holmens Hæderstegn, eller som navnet den gang var mellem Nyboderfolkene, "Holmens Hæders Medaille", findes i det kongelige bibliotek og er trykt som et særligt hæfte i lighed med de næstfølgende åbne breve om sagen, men desuden findes det væsentligste i "Collegie Tidende 1801 nr. 11, overskriften er: - "Aabent Brev angaaende et Hæderstegn for udmærkede Arbeidere ved de Kongelige Verfter".

"Da Vi, med Hensyn til Vor Orlogsflaades Tarv, allernaadigst have besluttet ved et Hæderstegn at belønne og opmuntre de Arbeidere ved Vore Verfter, som fortrinligts virke til Vor Flaades Vedligeholdelse; saa er det Vi ved dette Vort aabne Brev ikke allene stifte et saadant Hæderstegn, men og tillige fastsætte de ufravigelige Regler, efter hvilke denne af Os allernaadigst tiltænkte Udmærkelse skal kunne finde Sted, saaledes som følger:

§ 1

Hæderstegnet skal i Sølv fremstille: paa den eene Side Vort Kongelige Chiffer med Omskrivt: 29. Januarii 1801 (til Erindring om dets Stiftelsesdag); Samt: Fod god Tieneste og - paa den anden Side: en Egekrands med Indskrivt: 25 Aar.

Dette Hæderstegn skal bæres aabenlyst paa Brystet, i et rødt og hvidt Baand, saavel under Arbejdet paa Vore Verfter, som andensteds.

§ 2

Hæderstegnet meddeles aarlig den 29de Januarii, paa en højtidelig Maade, efter Vort Admiralitets- og Commissariats-Collegii nærmere Foranstaltning. Og skulde de med Hæderstegnet saaledes benaadede gode Tienere, siden efter aarligen paa samme Dag nyde en Gave af 10 Kroner.

§ 3

Ingen maa tildeeles Hæderstegnet med mindre han haver uafbrudt staaet i Vor Tieneste udi fulde 25 Aar, som for Tømmermændene skal regnes fra den Tid, de ere indtraadte i Haandværksstokkens 7de Klasse, og for de andre Arbeidere, fra den Tid, de ere komne i deres Haandværks nederste Klasse, eller som Svende i Vor faste Tieneste antagne.

§ 4

Ei heller maae Nogen erholde dette Vort Hæderstegn, som i sin 25 aarige Tienstes Tid efter Dom haver udstaaet korporlig Straf, eller er bekiendt for at være hengiven til saadanne Laster, der skade Vor Tieneste, eller ødelægge ham selv, og forstyrre huuslig Lyksalighed, saasom: Opsætsighed, betydelige Absenters Sættelse, Drukkenskab. slet Forhold mod Kone og Børn m.m.

§ 5

Dog ville Vi tillige allernaadigst: at disse sidstmeldte personlige Mangler, der udelukke fra Hæderstegnets Erhvervelse, skulde kunne hæves, ikke allene ved at beregne de fastsatte 25 Aars gode Tieneste fra den Tid, Personen efter Dom har udstaaet korporlig Straf, eller kiendeligen forbedret sig; men endog der- ved, at han haver foretaget sig en eller anden ædel Handling, saasom: ved, uden for Vor egentlige Tieneste, at have med Livsfare gavnet - ved at have reddet et ellers druknet Menneskes Liv - ved at have opfostret en afdød Kammerats forladte Barn, m.m.

§ 6

Da det af Skibstømmermændene allene ere de meest duelige, som Vi aller-naadigst forunde Adgang til Hæderstegnet: saa ville Vi desaarsag have denne Vor Naade indskrænket til de Tømmermænd, som staae i 1ste eller 2den Klasse, hvilke naar de, under ovenanførte Betingelser, ere blevne meddeelte Vort Hæderstegn, skulle bære Navn af K o n g e l i g e S k i b s b y g g e r e .

Det samme skal og gielde for Knæsmeddene, som ligeledes, efter erholdet Hæderstegn, skulle bære Navn af K o n g e l i g e S k i b s s m e d d e .

§ 7

Ligesom Vi ikke ville have de øvrige Haandværkere ved Vore Skibsverfter aldeles udelukkede fra Vort Hæderstegns Erholdelse; saa fordre Vi dog af disse, foruden de i foregaaende §§. fastsatte personlige Egenskaber, tillige: at de, paa en eller anden Maade, i Vor Tieneste have udmærket dem.

§ 8

Ogsaa skulle samtlige Mestere og Mestersvende, Qvarteermænd og Formænd, være berettigede til dette Vort Hæderstegn, dog at Mesterne og Mestersvendene, i Betragtning af deres større Lønning, ikke tilkomme den i 2. §. bestemte aarlige Gave af 10 Kroner.

De Mestere, som erholde Hæderstegnet, benaade vi med Søofficers Rang og en udmærket Mundering, bestaaende i en mørkeblaae Klædes Kiole med lyseblaat Underfoer, samt karmosinrøde Opslager og Krave med en Guldtræse, hvid Vest og blaae Buxer, alt med de i Sæetaten brugelige Ankerknapper.

§ 9

Hæderstegnet forbydes i de Tilfælde, hvor den med samme hædrede Arbejder,

falder i saadan Brøde, som efter den 4. §. vilde gøre ham uskikket til at erholde samme.

Derimod beholder den eengang hædrede Arbejder Hæderstegnet til sin Død, om han endog formedelst Alderdom, Svaghed, eller anden utilregnelig Brøst nedsættes i Duelighed, eller gaaer paa Pension.

Men ved Dødsfald, og naar Nogen uden Pension afskediges fra Vor Tieneste, skal Hæderstegnet uden Undtagelse tilbageleveres.

§ 10

Til at undersøge og bedømme: om en Arbejder haver de fornødne Egenskaber til at benaades med Vort Hæderstegn, nedsætte Vi herved en bestandig Commission, bestaaende af Fabriksmesteren, Compagniechefen og Haandværksstokkens Chirurgus, hvilke skulde sammentræde i Begyndelsen af ethvert Aars Januariimaaned for, efter skedte Undersøgelse, at afgive Betænkning, som med Overequipagemesterens Erklæring indstilles til Vort Admiralitets- og Commissariats-Collegii nærmere Approbation.

Denne Commission skal paa samme Maade forholde sig, saa ofte den, enten selv erholder sikker Kundskab om, eller af Overequipagemesteren vorder tilmeldt: at en eller anden Person, skønnes uværdig til at bære Vort Hæderstegn.

§ 11

Til denne Commission er det, at Enhver, som formeener sig berettiget til Hæderstegnet, haver inden hvert Aars 1. Januarii at henvende sig, og med behørigge Attester beviise, at han har de udfordrende Egenskaber.

§ 12

I Øvrigt overdrage Vi allernaadigst denne for Orlogsflaaden vigtige Sag, til Vort Admiralitets- og Commissariats-Collegii vedvarende Omsorg; ligesom Vi heller ikke paatvivle, at den af Os her nedsatte Commissions Medlemmer jo ville i deres Undersøgelse og Skiøn, handle som Mænd af Ære og Samvittighed.

§ 13

Endelig haver Vort Admiralitets- og Commissariats Collegium, aarligen i Februariimaanedes Begyndelse, allerunderdanigst at indberette Os, denne Sags forventende gode Fremgang; samt hvad videre med samme maatte staae i nogen Forbindelse.

Givet udi Vor Kongelige Residence-Stad

Kiøbenhavn den 29. Januarii 1801

Christian R.

F.C. Kaas.

Wleugel.

Dette kongelige åbne brev var rettesnoren for Hæderstegnskommissionen, når den skulle skille klinten fra hveden blandt de personer, der mente sig berettigede til at komme i betragtning ved tildeling af medaillen.

Dette brev er så afvigende fra de nugældende "Bestemmelser" og tillige i almindelighed så ukendt, at det er historisk forsvarligt at gengive det.

Vi hører her om hæderstegnet forneamt forbundet med uniform, rang og titler. Det leder os ind i en atmosfære af patriarkalsk hyggelighed, lader os se ind i Nyboderlivet, hvor "Fatter" kun kan forvente autoriteternes fulde omsorg og honnør, hvis han er god mod "Mutter" og "Ungerne", eller imod kammeraternes efterladte børn. Det viser os et stemningsbillede fra den tid, der ikke nemt forstås i vor tid, men som er ægte nok for disse svundne dage.

Den officielle årsag til medaillens fremkomst kender vi gennem det just citerede åbne brev.

Holmens folk har sikkert studset ved en sådan begunstiggelse, da de var mere vant til endog ret hårdhændet behandling, men har sikkert modtaget den kongelige nådesbevisning med samme stoiske ro, som de modtog en portion tamp med. Den egentlige grund lå for den almindelige borger skjult i udenrigspolitikken.

Det var Napoleonstidens ufred, der lod sig mærke også herhjemme. Vor søhandel led hårdt under stridighederne mellem England og Frankrig. I 1797 tillod englænderne nødtvungent, at neutrale skibe fragtede proviant til engelske havne, men det franske svar herpå var en ubarmhjertig kaperfart. De franske love skærpedes således, at neutrale skibe, der førte engelsk gods, betragtedes som priser. derved kom den dansk-norske søfart i stor fare og regeringen besluttede da at indføre konvojsystemet.

Af den grund kom mange orlogsskibe i fart. Ved Afrikas kyst hentedes de hjemgående Ostindiefarere med rige ladninger. Capitain Steen Bille sendtes til Middelhavet med en eskadre for at ave de engelske og franske kapere, samt de berberiske sørøvere, og på den måde blev skibsfarten beskyttet langs den europæiske Atlanterhavskyst.

Den megen orlogsfart medførte meget arbejde. Der blev brug for flere

skibstømmermænd end Holmen rådede over, og det gjaldt om at holde på dem man havde, samt opmuntre dem. Man søgte over hele landet efter brugelige tømmere mellem 18 og 40 år. Følgen blev, at mange ældre mænd med kone og børn rejste til København i håb om ansættelse ved de kongelige Holme. Desværre for dem, blev de fleste erklæret for uegnede, de måtte foretage besværlig tilbagerejse. Situationen var alvorlig, der skulle skaffes tømmere, helst unge, ikke over 25 år. Da var det man fandt på at love noget særligt, og hvilken ung tømrer ville ikke gerne have chancen for med tiden at blive "kongelig skibsbygger".

Det var i virkeligheden meget alvorligt med den store mangel på arbejdskraft. Så alvorlig, at kongen den 12 dec 1800 resolverede, at den håndværker der mødte ved Holmens port inden klokkelyds ophør, ville samme dag få udbetalt en belønning på 4 skilling, og den, der i 20 dage af en måned havde vist en sådan interesse for sit fag, skulle desuden tilkomme 5 lys når hans kostportion uddeltes.

Dette lille rids af Holmens arbejdsforhold i tidsrummet netop førend hæderstegnets indstiftelse, er den rette baggrund for billedet af den "kongelige skibsbygger" med medaillen "åbenlyst" på brystet under arbejdet på Holmen.

Hæderstegnet blev første gang uddelt den 15 jun 1801.

Uddelingen blev foretaget samtidig med søsætningen af fregatten ROTA og endvidere lagdes kølen til et 90 kanonskib, der skulle bære den kongelige medaljestifters navn CHRISTIAN DEN SYVENDE. Ved denne lejlighed modtog 14 mand hæderstegnet.

Fra 1802 er dette altid uddelt den 29. januar.

Der var højtid på værftet, når uddelingen foregik. De første år, indtil 1814 var mødepladsen "det sædvanlige sted på Nyeholm", men fra 1815 var det på sejlløftet på Gammelholm. Forandringen faldt sammen med, at kontreadmiral Kierulf afløstes 1814 som overekvipagemester af kommandør J.C. Krieger.

Fra den 29 jan 1864, omkring tiden for Gammelholm nedlæggelse, afholdtes højtideligheden på Frederiksholm og blev her til 1876, da man flyttede højtideligheden til "Kasernen ved Sæuesthuse", det var ved siden af chefen for Orlogsværftet, kommandør E.F. Kriegers bolig.

I 1880 og 81 finder uddelingen sted fra admiralens kontor på Frederiksholm på 1. sal, hvor der nu er personelkontor. 1882 - 1884 er det atter kasernen ved Søkvæsthuset der benyttes.

Pengegaven udbetaltes fra 1880 ved Orlogsværftets lønningskontor.

Uddelingen på sejlloftet var meget højtidelig. Her var opstillet et bord, på hvilket medaillerne samt et eksemplar af det kongelige åbne brev til hver mand anbragtes på en sølvbakke.

Pengegaven til dem, der tidligere var dekorerede, lå aftalt i små bunker, 10 nye Rbd1. eller 5 sølvspecier i hver - fra 1874 en guldtyvekrone.

Når mandskabet indfandt sig, blev det mønstret af ekvipage- og kommandoskriveren. Det var titlen på kontorchefen. Selve uddelingen foretoges af overekvipagemesteren, medens kommissionen og værftets embedsmænd overværede højtideligheden, der indledtes med en kort tale og afsluttedes med "Gud bevare Kongen".

Dagen var fridag for alle medaillemændene, og de nydekorerede fremstilledes fra 1857 for majestæten det nævnte år den 6. april senere på selve dagen eller kun få dage senere.

Ved kongeligt åbent brev af 4 sep 1814 ændredes medaillen:

Hæderstegnet skal i Sølv fremstilles: På den ene side det Kongelige Ciffer med Omskrift 29de Januarii 1801, samt: For god Tieneste, og på den anden Side: en Egekrands med Indskrift: "Fortient".

Herved forandredes altså reversens indskrift fra "25 Aar" til "Fortient", som vi kender den i dag.

Den årlige hædersgave "10 Croner, beregnet til 68 skilling pr. Stk." blev forandret til "10 Rdbl. Sølv Værdi".

Efter de nye bestemmelser kunne hæderstegnet tilstås "saavel Underoffice-erne ved Artillerie og Matros-Corpsene, Naar de ere blevne i det mindste Canonerere eller Skibmænd, som alle Haandværkere, naar de ere komne i 1ste eller 2den Classe, samt endelig Modellererne ved Constructions-Kammeret og Opsynsmændene ved Ildmaskinen og Dokken".

Statutterne udvidelse 1814 vakte stor tilfredshed i marinen.

Dekorationen var meget eftertragtet og anset, særlig fordi adgangen til den krævede absolut rene papirer, ja - mandskabet passede endog selv på, at in-

gen uværdig slap igennem kommissionens nåleøje.

I årenes løb er der sket flere forandringer af bestemmelserne, både gennemgribende og af ringere betydning.

Først i 1830'erne var der nogen uro fordi flere og flere kategorier søgte at få adgang til hæderstegnet. Den 21. nov. 1830 resolverede kongen, at sergenter med 25 års tjeneste var adgangsberettigede. Året efter fik skriverne med 30 års tjeneste adgang. Den 1. jun. 1843 fornyedes det kongelige åbne brev om hæderstegnet, nu kaldes det: "Hæderstegn for god Tjeneste ved Søe-Etaten".

Bestemmelserne om, at medaillen skal bæres under arbejde på Holmen bortfalder, men den skal bæres ved alle lejligheder, hvor indehaveren er iført uniform.

Næste åbne brev er fra 12. nov. 1886. pengegaven er nu 20 kroner.

Der åbnedes ved denne lejlighed for en mængde, man ser således søminearbejdere, fyrbødere og værftssarbejdsmænd nu er kommet med.

Ved åbent brev af 19. nov. 1924 åbnes adgang for midlertidige befalingsmænd, faste menige, tjenestemænd ved Flådestationen og Orlogsværftet uden kongelig udnævnelse.

Den 1. apr. 1925 udstedes nye "Bestemmelser", ikke åbent brev. De bringer revolutionerende ændringer idet: "Adgangsberettiget er enhver mand, der forretter Tjeneste ved Søetaten eller i dennes Administration".

Udelukket er kun de, der har begået en vanærende handling. Man benådes ikke mere med hæderstegnet, det tildeles. Der skal ikke søges af den, der mener sig berettiget og han skal ikke anmelde dette.

Der nævnes intet om, at tildelingen skal foregå på højtidelig måde.

Den 9. dec. s.å. følger en ny bestemmelse, idet kvinder fik samme ret til hæderstegnet som mænd.

Ved 5. december ændres bestemmelserne om en uafbrudt tjenestetid på 25 år til, at flere tjenestetids-perioder i visse tilfælde kan sammenlægges. Ved resolution af 16. nov. 1938 åbnes for personer, der har gjort tjeneste ved "Københavns Søbefæstning", og nu er overgået til tjeneste ved Søværnet.

Endelig er kun tilbage at se på det mærkelige i de første statutter, hvori det bestemtes, at den pengegive, der skulle udbetales, var "10 Croner". Denne mønt var i 1801 ganske ukendt for almindelige håndværkere ved Holmen. Det er ikke nogen skrivefejl - gaven var 10 Croner - men man må se på baggrunden for hæderstegnet. Kronprinsen, senere Fr. d. 6. bestemte jo alle resolutioner, der udsendtes i kongens navn, men altid med iagttagelse af den etikette og det hensyn, han skyldte majestæten. Herpå tyder ikke mindst valget af hæderstegnets stiftelsesdag, det kongelige monogram på medaillens forside og køllægningen til orlogsskibet CHRISTIAN DEN SYVENDE på den første højtidelige uddelingsdag.

Man kan hertil også regne valget af "Cronen", både som et udtryk for kronprinsens sønlige ærbødighed for faderen og som udslag af hans hensigt - at gøre hæderstegnet og gaven så ualmindelig for mandskabet som muligt.

Denne Crone er en prægtig mønt, udstedt 1771 på Struensee's foranledning, som kong Chr. d. 7endes fødselsdagskrone. Den bærer på latin det kongelige valg-sprog: "Fædrelandets Kærlighed, min Ære", samt kongens billede.

Den var den sidste kronemønt, der udmøntedes i Danmark før 1873. Stemp-lerne var skåret af medaillør J.E. Bauert. De opbevarede på Rosenborg, for at der evt. senere kunne tages eftertryk af dem.

Det var altså med 10 af disse særlig smukke sølvmonter, at pengegaven oprindelig udbetaltes.

